

UDC: 615.8:330.322(497.11+470)

REPUBLIKA SRBIJA I RUSIJA - MODELI INVESTIRANJA RF U RAZVOJ BANJSKOG TURIZMA U SRBIJI

Slavoljub M. Vujović

Ekonomski institut, Beograd, Republika Srbija
e-mail: kelovic1967@yahoo.com

Saša M. Marković

Akademija tehničkih strukovnih studija, Beograd, Republika Srbija
e-mail: sasamarkovic1968sm@gmail.com

Darja Žarković

Akademija tehničkih strukovnih studija, Beograd, Republika Srbija
e-mail: dzarkovic@politehnika.edu.rs

Apstrakt: *U svim razvijenim državama turizam je dugo vremena predmet kompleksnih istraživanja i proučavanja. Posebno posle drugog svetskog rata, dinamika razvoja turizma bila je povoljnija od dinamike razvoja svetske ekonomije i ukupne razmene roba i usluga u međunarodnim ekonomskim odnosima. To je uticalo da su sve zemlje sveta koje imaju povoljne prirodne i društvene uslove za razvoj turizma već u dužem periodu turizam uvrstile u najuže prioritete celokupnog privrednog razvoja. Mnoge zemlje podstiču razvoj turizma raznovrsnim merama ekonomske politike na dugoročnoj osnovi, što je posebno karakteristično za područje Mediterana, i to: Španiju, Italiju, Grčku, Francusku, Portugal i druge zemlje.*

Polazna pretpostavka istraživanja jeste da je ekonomska saradnja Srbije i Ruske Federacije jako slaba i da može biti mnogo obimnija i obuhvatnija.

Cilj istraživanja je, sa teorijskog i metodološkog aspekta - uz korišćenje primera iz prakse i obrađenih relevantnih podataka pojasniti moguće modele investiranja Ruske Federacija u razvoj Banjskog turizma u Srbiji, prvenstveno finansiranje izgradnje lečilišnih i rehabilitacionih centara, ali i smeštajnih i drugih objekata za potrebe korisnika sa zdravstvenim potrebama i ostalih turista.

Pored prethodno navedenog, okvirni cilj istraživanja implicira, kao polazni korak, istraživanje područja sa zdravim (nezagađenim) prirodnim resursima i elementima: vazduh, voda, šume, termo-mineralni izvori, pogodnih za izgradnju lečilišnih i rehabilitacionih centara sa neophodnim osnovnim i komplementarnim objektima. Svi ovi lečilišni i rehabilitacioni centri pored osnovnih objekata namjenski građenih za lečenje i

rehabilitaciju korisnika, imali bi i ostale komplementarne objekte za smještaj i rekreaciju gostiju (hoteli, bazeni, teniski i ostali sportsko-rekreativni tereni).

Shodno tradicionalno dobrim (prijateljskim) ekonomsko-političkim odnosima a tim i spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije i Rusije, analizirani će biti svi adekvatni modeli finansiranja ovih objekata od strane Rusije i predloženi najefikasniji, najpovoljniji.

Definisani cilj istraživanja implicira i obuhvatniju analizu najvažnijih karakteristika turizma i turističkog tržišta, kao i njegovog smeštajnog sektora, a takođe i širokog spektra pitanja iz domena finansiranja razvoja, finansijskog tržišta i ekonomske politike u turizmu.

Ključne reči: *Republika Srbija i Rusija, banjski turizam, investicije, smeštajni objekti.*

REPUBLIC OF SERBIA AND RUSSIA - RF INVESTMENT MODELS IN THE DEVELOPMENT OF SPA TOURISM IN REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: *In all developed countries, tourism has long been the subject of complex research and studies. Especially after the Second World War, the dynamics of tourism development was more favorable than the dynamics of the world economy and the overall exchange of goods and services in international economic relations. This has influenced the fact that all countries of the world that have favorable natural and social conditions for the development of tourism have for a long time included tourism in the highest priorities of the overall economic development. Many countries encourage the development of tourism through various economic policy measures on a long-term basis, which is especially characteristic of the Mediterranean area, namely: Spain, Italy, Greece, France, Portugal and other countries.*

The initial assumption of the research is that the economic cooperation between Republic of Serbia and the Russian Federation is very weak and can be much more extensive and comprehensive.

The aim of the research is, from the theoretical and methodological aspect - using examples from practice and processed relevant data to clarify possible investment models of the Russian Federation in the development of spa tourism in Republic of Serbia, primarily financing the construction of health and rehabilitation centers, but also accommodation and other facilities. health needs and other tourists.

In addition to the above, the framework goal of the research implies, as a starting point, research of areas with healthy (unpolluted) natural resources and elements: air, water, forests, thermo-mineral resources, suitable for construction of health and rehabilitation centers with necessary basic and complementary facilities. All these health and rehabilitation centers, in addition to the basic facilities built specifically for the treatment and rehabilitation of users, would have other complementary facilities for accommodation and recreation of guests (hotels, swimming pools, tennis and other sports and recreational courts).

In accordance with the traditionally good (friendly) economic and political relations, and thus the foreign trade exchange between Republic of Serbia and Russia, all adequate models of financing these facilities by Russia will be analyzed and the most efficient and favorable ones will be proposed.

The defined goal of the research implies a more comprehensive analysis of the most important characteristics of tourism and the tourism market, as well as its accommodation sector, as well as a wide range of issues in the field of development finance, financial market and economic policy in tourism.

Keywords: *Republic of Serbia and Russia, spa tourism, investments, accommodation facilities.*

UVODNO IZLAGANJE

Bez obzira što je trenutna političko-ekonomska situacija u svetu u fazi ozbiljnih korenitih promena, međunarodna-međudržavna saradnja i ekonomija moraju funkcionisati, mada uvek pod uticajem politike.

Ceneći po ostvarenom broju noćenja i ostvarenim prihodima, za turizam u 21 veku, može se reći da je najsofisticiraniji deo međunarodne ekonomije, istovremeno osetljiv i fleksibilan u smislu promene pravaca turističkih tokova, bez smanjivanja broja učesnika i potrošnje. Za ratove država i epidemije, može se reći da su faktori sa najozbiljnijim uticajima na pravce turističkih tokova.

“U aktualnom planetarnom galimatijasu i problemima izazvanim Korona virusom, gdje mnogo čega ima više od samog virusa a ponajviše korupcije, ima i nešto dobro/pozitivno. Pored brojnih eksternalija i otvaranja brojnih pitanja, pozitivan efekat pandemije Kovid 19 ogleda se u otvaranju mogućnosti za resetovanje privreda i društva u celini. Za resetovanje država!? Ali!?”

Kovid 19 može pripomoći i u traženju odgovora na pitanje: da li je tehničko-tehnološki progres ceo dvadeseti vek, pod kontrolom krupnog kapitala, širom planete usmeravan ka stvaranju ekonomsko-socijalnih nejednakosti stanovništva? A nejednakosti nema bez države, u smislu da država omogućava pojedincima da zloupotrebom zakona uzimaju/otimaju od drugih praveći sebi enormna bogatstva. Produbljujući sve više probleme raspodele i preraspodele novostvorene vrednosti, istovremeno insistirajući na kapitalizmu bez rada, “kalfé”- kreatori novog međunarodno ekonomskog poretka, pokrenuli su Kovid 19 u cilju rigorozne kontrole socio-ekonomskih nejednakosti!?” (Iskra.co, S. Vujović, <https://iskra.co/reagovanja/dr-slavoljub-m-vujovic-zemlje-zapadnog-balkana-kovid-19-stap-i-brkovi/> pristupljeno 17.04.2022.) Međutim, na sreću, ne čine svet samo države članice NATO pakta!

Specijalna operacija Ruske Federacije u Ukrajini ima i specijalne uticaje i refleksije, na, ne samo pravce turističkih tokova, već na ukupan dalji ekonomski razvoj, pre svega, razvijenih privreda zapada.

„Stanje i dinamika društveno-ekonomskog razvoja u svim državama sveta, osim u dobroj meri Rusiji i Kini, decenijama su bili pod nadzorom MMF i Svetske banke, odnosno, odvijao se kako su diktirale nevidljive grupacije koje stoje iza njih. Pored raznih mera i strategija primenjivanih u prošlosti, *štampanje novca, kreditiranje i*

globalna inflacija su trenutno u primeni. Za neposlušne NATO pakt je bio tu da ih urazumi, međutim, specijalna operacija Rusije je u toku!?

Po zvaničnim statističkim podacima UN, nikada u svetu nije više umiralo stanovništva od gladi i bolesti povezanih sa glađu kao krajem 20 i početkom 21 veka. Uzrok mnogih problema i poremećaja u ekonomiji su nejednakosti. Neizbežan pratilac nejednakosti su eksternalije (Tirol, 2019 i Stiglic, 2016). Pandemija COVID 19 kao jednu od eksternalija – donela je jednakost po pitanju straha. Straha od umiranja.

Socijalne nejednakosti nikada nisu bile veće kao u današnje vreme, mada se, sudeći po literaturi može zaključiti da narod od sredine 19 veka prožima misao o jednakosti ljudi. Ili još ranije, Francuska revolucija kao desetogodišnja prekretnica Zapada u svetlu socijalnih nejednakosti stremila je *slobodi, jednakosti i vlasništvu*¹. Ekonomsko-socijalne nejednakosti, posebno analizu odnosa između ekonomskog razvoja i nejednakosti, naglašavajući ulogu politike i političkih institucija kod raspodele bogatstva sjajno objašnjavaju Tom Piketi (2015) i Branko Milanović (2016).

Valja podsetiti, da ironija bude veća, Svetska banka kao povod osnivanju 1944 godine i glavni cilj sopstvenog delovanja (deklarativno na papiru) istakla je *sprečavanje siromaštva i socijalnih nejednakosti*. Kao glavni pravci ili koridori delovanja istaknuti su: *promocija stranih ulaganja i međunarodne trgovine, i lobiranja za kapitalne investicije*, dok je *misija* definisana kao *davanje pomoći zemljama sveta*, kako finansijske tako i u vidu saveta kako da povećaju svoj ekonomski razvoj, da izbegnu siromaštvo i očuvaju međunarodne investicije.“ (Iskra.co, <https://iskra.co/reagovanja/dr-slavoljub-m-vujovic-zemlje-zapadnog-balkana-kovid-19-stap-i-brkovi/> , pristupljeno, 17.04.2022.).

Krah ekonomskog modela razvoja, koji je podrazumevao da zemlje zapada uzimaju sve prirodne i druge resurse po cenama koje su same određivale, od nerazvijenih i zemalja u razvoju, a kasnije tim istim zemljama prodaju petostruko ili čak više, skuplje finalne proizvode, upravo se ruši zbog specijalnih uticaja, specijalne operacije Rusije uz glasno odobravanje Kine.

U cilju sopstvenog spašavanja, pravoslavni svijet se mora direktno vezivati sa Ruskom federacijom po svim osnovama. Pre svega Ruski narod je verujući narod.

¹ Аристотел је давно, као основна три права човјека дефинисао: право на живот, право на слободу и право на имовину. Изгледа Свету треба нека нова револуција са истим стремљењима дефинисаним у Декларацији о правима човека и грађанина 1789!

Komunizam je bio najopasniji scenario zapada da uništi Ruski narod, no dobili su bumerang. U Pečorima liturgija nikada nije prekidana. Danas ruska privreda jača, a rublja ima podlogu vredniju od zlata - pšenica, gas i nafta.

Etiku kao stariju sestru ekonomije, finansijski i tehničko-tehnološki razvijeni zapad je davnih godina uništio, danas izmišljajući razne floskule: održivi razvoj, održiva ekonomija, zelena ekonomija, cirkularna ekonomija, informatička ekonomija, ekonomija znanja, socijalne inkluzije i istopolne fantazije.

„Još od Aristotela se zna da je misija ekonomije kao temelja ili preduslova svim ostalim naukama, stvaranje nove vrednosti, što podrazumeva bazu i nadgradnju. Ilustrativno rečeno, „ekonomiji trebaju krava i tele, nikako dva junca“. (Iskra.co, <https://iskra.co/reagovanja/dr-slavoljub-m-vujovic-zemlje-zapadnog-balkana-kovid-19-stap-i-brkovi/>, pristupljeno, 17.04.2022.)

“Danas nema sumnje: evropske integracije i proširenje EU nisu doveli do rješenja, već do povećanja problema. Glavni problem EU - najdublja unutrašnja podeljenost - nije povezan samo sa stepenom razvoja ekonomije nego i sa kulturnim faktorom. Nosioi različitih kultura, čak toliko bliskih koliko su bliske francuska i njemačka, različito reaguju na istovetne administrativne (pravne) norme, što otežava jedinstvo upravljanja. Situacija se drastično zaoštrila 2004. godine, kad se jedinstvena Evropa proširila faktički van svojih kulturnih granica. Ovaj izazov nije naišao na odgovarajući odgovor EU administracije” (Deljagin, 2013).

EU nema nikakvih resursa, nema jedinstvene fiskalne politike, nema običnog zejtina, nema ništa, osim tutorstva SAD i mržnje prema Rusiji.

Na osnovu najnovijih izveštaja UN-a, pandemija izazvana *Korona virusom* donijela je glad milionima ljudi širom svijeta što bi se moglo pogoršati naročito u područjima zahvaćenim sukobima i migracijama, ekonomskom krizom i klimatskim promenama. Šef UN-ove agencije za hranu upozorava da je svijet na "rubu pandemije gladi" dok se bori s globalnom krizom korona virusa te da bi se u roku od samo nekoliko mjeseci mogao suočiti s glađu "biblijskih razmjera" (UN: Moguća glad „biblijskih razmjera“ uzrokovana pandemijom, <https://www.slobodnaevropa.org/a/un-mogu%C4%87a-glad-biblijskih-razmjera-uzrokovana-pandemijom/30572613.html>, (pristupljeno, 21.07.2021).

„Njujork Tajms (The New York Times) je aprila 2020 preneo izjavu Dejvida Bizilia (David Beasley) predsednika UN-e agencije za hranu: „U najgorem scenariju, mogli

bismo posmatrati glad u oko tridesetak zemalja, a zapravo u 10 od tih zemalja već imamo više od milion ljudi po državi koji su na rubu gladi". Prema njegovim riječima Svetski program za hranu, koji djeluje u borbi protiv gladi u svijetu, opslužuje gotovo 100 miliona ljudi dnevno, uključujući 30 miliona koji ovise o organizaciji, naglasivši da svake večeri 821 milion ljudi gladni legnu u krevet.“ (S. Vujović, <https://iskra.co/reagovanja/dr-slavoljub-m-vujovic-zemlje-zapadnog-balkana-kovid-19-stap-i-brkovi/> , pristupljeno, 17.04.2022.).

Istraživanja i analize političko-ekonomskih kretanja u svetu, kako razvijenih tako i nerazvijenih država i privreda, upućuju na zaključak da su sve krize i veći društveni problemi u svetu povezani sa ekonomijom i etikom (Vujović i Vukosavljević, 2013), te u tom kontekstu treba posmatrati mogućnosti finansiranja Rusije u banjske centre Srbije.

1. MODELI I SOLUCIJE POGODNI ZA INVESTIRANJE RF U RAZVOJ BANJSKOG TURIZMA U SRBIJI

Osnovni modeli (oblici kapitala) finansiranja smeštajnih objekata turističke ponude u svetu su akcionarski i zajmovni kapital.

Razvijena finansijska tržišta i finansijski instrumenti omogućavaju različite oblike finansiranja u međunarodnim-međudržavnim odnosima. Ipak dugoročne investicije, posebno u fizičku imovinu u inostranstvu impliciraju analizu niza faktora pomenutih u uvodnom izlaganju.

Pored zajmovnog i akcionarskog kapitala, mogući oblici finansiranja smeštajnih objekata u banjskim centrima Srbije od strane Rusije, mogu biti posebni, zahvaljujući činjenici da je u pitanju isti pravoslavni, bratski narod.

Razmatrajući mogućnosti primene pojedinih oblika direktnog investiranja i ugovornih aranžmana u finansiranju izgradnje lečilišnih i hotelskih objekata u banjskim centrima Srbije od strane Ruske federacije u budućnosti, posebno su važne zakonske odredbe o stranim ulaganjima, koje definišu načine ulaganja stranog kapitala. Od svih oblika ulaganja stranog kapitala u perspektivi mogli bi biti posebno interesantni sledeći:

- svojinski oblici zajedničkih ulaganja,
- sopstvena preduzeća stranih lica i

- posebni oblici, sa osvrtom na koncesije i ulaganje po sistemu B.O.T (Kovačević, 1990).

Svojinski oblici zajedničkih ulaganja podrazumevaju da ruski investitor može sa partnerom u Srbiji, bilo fizičkim, bilo pravnim licem, ulagati kapital u skladu sa zakonom. Suština kod ovakvog ulaganja je da investitor iz Rusije gubi pravo vlasništva nad sredstvima koja uloži u mešovito preduzeće, ali dobija pravo suvlasništva nad tim preduzećem, jer uložena sredstva postaju vlasništvo preduzeća. Za vreme trajanja ugovora, ruskom investitoru pripadaju tzv. članska prava (pravo na dobit, upravljanje, rukovođenje itd.), a po prestanku rada preduzeća, pripada mu pravo da učestvuje u raspodeli neto vrednosti imovine preduzeća.

Ukoliko investitori iz Rusije osnivaju sopstveno preduzeće, zakonski su predviđene mogućnosti pod kojima strani investitor može da osnuje sopstveno preduzeće i ostaje vlasnik svega onoga što je uložio u takvo preduzeće, kao i onoga što u toku poslovanja preduzeće ostvari.

Za finansiranje izgradnje objekata rehabilitacionih centara u banjama Srbije, interesantni su i posebni oblici ulaganja: koncesije i sistem B.O.T.

Model B.O.T. (izgradi, koristi, vrati) strancima dozvoljava da u zemlji grade određene objekte, uz dogovorene uslove putem ugovora, koriste u određenom roku i vrate (Savin, 1992).

Kod koncesija u Srbiji, Zakonom je predviđa mogućnost da strani ulagač može da dobije dozvolu (koncesiju) za iskorišćavanje prirodnog bogatstva ili dobra u opštoj upotrebi. Kod koncesija su precizirani rokovi na koje se daju i kome posle isteka roka izgrađeni objekti ostaju u vlasništvu. Izgrađeni objekat, prema sistemu B.O.T, po isteku ugovornog roka i ispunjenju ugovornih uslova, trebali bi ostati Srbiji.

„Međunarodne koncesije za korišćenje prirodnog bogatstva i dobra u opštoj upotrebi i zakup privrednog objekta predstavljaju posebne oblike ulaganja koji se razlikuju od ostalih oblika ulaganja.

Vezani poslovi takođe, mogu biti model investiranja zainteresovanih subjekata iz Rusije u izgradnju smeštajnih objekata u banjskim centrima Srbije. Vezani posao podrazumeva razmenu roba i usluga pri kojoj se kupovina u jednom pravcu povezuje sa kupovinama u drugom pravcu (uvoz i izvoz), što u konkretnom slučaju znači da Srbija prodaje postojeće rehabilitacione centre u stanju u kakvom su i lokacije investitorima iz Rusije, s tim da ruska strana plaća naftom, gasom i eventualno ostalim robama koje

trebaju Srbiji. Na osnovu ovako fiksirane obaveze, poslovi u jednom i drugom pravcu mogu se obavljati vremenski i finansijski potpuno nezavisno.

Struktura vezanih poslova u praksi najčešće obuhvata sledeće aktivnosti: *kontrakupovine, offset razmenu, barter poslove, buy-bach posao i swift poslove* (Grupa autora, 1992).

Kontrakupovina podrazumeva tri ugovorna odnosa: ugovor o izvozu, ugovor o uvozu i ugovor o kontrakupovini. Dobar primer ranije kontrakupovine u Srbiji predstavljala je robna razmena sa Libijom, gde se uvoz nafte plaćao radom građana Srbije u Libiji.“ (K. Ristić, <https://www.kristijanristic.com/wp-content/uploads/2018/06/poslovne-i-preduzetnicke-finansije.pdf>, pristupljeno, 19.04.2022.).

Primer kako bi se u budućnosti, kontrakupovinom sa Rusijom moglo osigurati finansiranje izgradnje smeštajnih objekata u turizmu Srbije:

- prvi ugovorni odnos bio bi između ministarstava građevinarstva i energetike, sa jedne strane i Ministarstva za turizam, sa druge strane, a ugovaralo bi se plaćanje nafte i gasa uvezenih iz Rusije uslugama smeštaja ili lečenja i smeštaja u određenoj banji, u objektima odgovarajuće kategorije;
- drugi ugovorni odnos jeste odnos ruskog preduzeća i naših preduzeća u turizmu, kojim se osigurava dinamika korišćenja turističkih usluga (u Srbiji) i isporuka gasa i nafte iz Rusije;
- treći ugovorni odnos jeste odnos zaključen između uvoznika i izvoznika gasa i nafte.

Ovde bi ministarstva za energetiku i građevinarstvo iz Srbije za vrednost dobijene nafte gradila smeštajne objekte i osiguravala isporuku električne energije i grejanje (stvar dogovora) preduzećima u turizmu, dok bi preduzeća u turizmu Srbije za vrednost uvezene nafte obezbedila ruskom preduzeću (turoperatoru) boravak u određenoj destinaciji u trajanju od, naprimer, dva meseca godišnje u sezoni u periodu od (X) godina.

„*Offset razmena* kao posebna solucija kontrakupovine, obično se u praksi javlja kod kupovine aviona za potrebe civilnog vazduhoplovstva, gde se celokupna nabavka

ostvaruje uz pomoć kreditnog aranžmana, s tim što se avans plaća u gotovom. Ostali kreditni deo (po odbitku avansa) otplaćuje se domaćim isporukama, i to:

- isporukom komponenata opreme domaćih proizvođača za ugradnju u proizvod koji se kupuje za domaće potrebe,
- isporukom komponenata za taj proizvod namenjen izvozu u druge zemlje van zemlje kupca i
- isporukom dugačke liste domaće robe i usluga stranom prodavcu ili njegovim kooperantima.

Na primer, kod nabavke tehnike iz Rusije za potrebe Ministarstva građevinarstva RS, ovo ministarstvo sklapa ugovor sa nadležnim ruskim ministarstvom, gde bi se nabavka ostvarila uz pomoć kreditnog aranžmana, s tim da se avans plaća u gotovom. Ostali deo kredita, po odbitku avansa, otplaćivao bi se domaćim isporukama prema gore navedenom sadržaju.“ (K. Ristić, <https://www.kristijanristic.com/wp-content/uploads/2018/06/poslovne-i-preduzetnicke-finansije.pdf>, pristupljeno 19.04.2022.).

Od vezanih poslova za finansiranje izgradnje centara za lečenje i rehabilitaciju veoma su interesantni *barter poslovi*. Reč je o izuzetno složenim kompenzacionim poslovima, sa više učesnika i više roba i usluga u praksi u svetu. Ovi poslovi se pretežno zaključuju na nivou vlada (država) kao generalni sporazum o razmeni roba i usluga. Dakle, kod barter poslova, pravi se konkretan ugovor sa spiskom učesnika i velikom listom roba i usluga, i uz odgovarajući bankarski aranžman. Konkretan ugovor između vlada kasnije prati više ugovora o konkretnim poslovima uvoza i izvoza. Na primeru Rusija - Srbija to bi izgledalo: rusko ministarstvo naftne industrije sklapa ugovor kojim se ugovara plaćanje boravka ruskih radnika i njihovih porodica u banjama Srbije, isporukom nafte, gasa i druge robe iz Rusije.

Sledeći od vezanih poslova koji je interesantan kao oblik finansiranja izgradnje rehabilitacionih centara u banjama u Srbiji, od strane Rusa, jeste *buy-bach* posao. Reč je o složenom poslovnom aranžmanu.

Ovaj posao traje dosta dugo, zahteva dosta dokumenata. Najčešće predmet ovakvih trgovinskih aranžmana i ugovornih odnosa su prenos tehnologije i opreme, praćen odgovarajućim bankarskim i finansijskim aranžmanima. Izvoz opreme, po pravilima ovoga posla, obavlja se uz pomoć dugoročnog kredita, od 10-15 godina, a kupac po ugovoru plaća ugovorni avans. Kreditirani deo za uvezenu opremu, kupac otplaćuje

proizvodima. Konkretno, moguć primer izgledao bi ovako: preduzeće iz Beograda uveze opremu za prodaju, plati avans po ugovoru sklopljenom sa uvoznikom, a kreditirani deo plaća uslugama u banjским centrima. Strani prodavac uvezene opreme traži za to kvalitet adekvatan prodatoj opremi koji naša preduzeća recimo ne mogu obezbediti, ali Srbija ima zdravstveni centar Čigotu (vazдушna banja) sa veoma retkim lečilišnim efektima.

U vrednosti kojom npr. hotelijer sa Čigote ili iz V. Banje uslugama otplati opremu koju je strani dobavljač isporučio građevinskom preduzeću iz Beograda, preduzeće gradi nov smeštajni objekat na Čigoti ili Banji. Rizik u vremenu kod ovih poslova obično se rešava bankarskim garancijama i osiguranjem.

Sledeći od vezanih poslova bili bi *swift* poslovi i oni u spoljnotrgovinskim poslovima najčešće obuhvataju robnu i valutnu arbitražu, s poentom na kursu valuta i razne robe. Krsne razlike između čvrstih i mekih valuta omogućuju zaradu na disažiji kod mekih valuta.

Kao moguće oblike osiguranja sredstava za finansiranje, hotelijeri ili preduzeća u turizmu Srbije mogu da koriste i *factoring* i *forfeting*.

Naime, ovde je reč o kupoprodaji potraživanja. Kod forfetinga se forfetiraju samo srednjoročna i dugoročna potraživanja, što im daje prednost za finansiranje investicija, dok se faktoring isključivo upotrebljava za kratkoročna kreditiranja, najčešće obrtnih sredstava. Kod faktoringa je reč o kupoprodaji potraživanja sa rokom do 90 dana, a najduže do 120 dana (Ristić, 1994). Za finansiranje izgradnje smeštajne ponude u banjama Srbije, ovi oblici su interesantni zato što za naplatu otkupljenog potraživanja hotelijer može uvek ponuditi smeštaj u nekoj od banja sa izuzetnim zdravstvenim efektima i prirodnim lepotama.

Sa investiranje Rusa u smeštajnu ponudu banjских centara Srbije, dobar primer finansiranja izgradnje i renoviranja smeštajnih objekata kroz kompenzacije, svojevremeno je bilo renoviranje hotela "Palisad" na Zlatiboru. Hotel "Palisad" sa 800 ležaja, jedan je od najvećih hotela u Srbiji, i ova investicija se smatrala u to vreme jednom od najvećih investicija u vazдушnim banjama Srbije. Od ukupne sume utrošenog novca, ni jedan dinar nije obezbeđen iz kredita, a čak 90% vrednosti investicija obezbeđeno je kompenzacionim poslovima. Glavni kompenzacioni partner "Palisadu" bio je beogradski "Grmeč". Proizvode ove industrije, neophodne za renoviranje hotela, u vrednosti od 1,7 miliona dinara, "Palisad" je platio ustupanjem jednog sprata sa tri

apartmana i 10 poluapartmana, "Grmeču" na dvomesečno korišćenje svake godine u narednih 10 godina.

Konačno, prethodno navedenim mogućim alternativnim oblicima finansiranja izgradnje smeštajnih objekata u banjskim centrima Srbije od strane Rusije, treba dodati i *ugovorne aranžmane franšizinga, lizinga, javno-privatnog partnerstva, menadžmenta i druge*, kojima će se otvoriti načini za intenzivniji ulazak ruskog kapitala u turističku privredu Srbije. Svi ovi oblici često trasiraju put za kasnija obimnija ulaganja kroz razne forme podstičući multifunkcionalni privredni razvoj. Kod ovih predloga i preporuka mogućih modela ulaska kapitala Ruske federacije u turističku privredu Srbije, treba poći od pretpostavke stabilizovanja političke situacije, tržišnih i drugih uslova u narednim godinama i znatno intenzivnijeg razvoja ukupnog turističkog poslovanja u Srbiji.

ZAKLJUČAK

Doprinos obimu i dinamičnosti operacionalizacije svih u radu pomenutih modela i mogućih solucija ulaganja kapitala Ruske federacije u razvoj banjskog turizma u Srbiji, prvenstveno u lječilišne i rehabilitacione centre, bez sumnje, dale bi mere Vlade Srbije u formi podsticaja.

U praksi zapadno evropskih zemalja poznate su razne forme ozbiljnih podsticaja i dotacija kada je u pitanju finansiranje smeštajnih objekata turističke ponude.

„U Italiji: subvencije za izgradnju smeštajnih kapaciteta u regijama i mestima sa slabo razvijenom infrastrukturom, zatim, dotacije u iznosu do visine troškova gradnje objekta, dotacije u iznosu do 10% za nabavljenu opremu i uređaje u razvijenim područjima, a do 20% u nerazvijenim, kao i dvostruka amortizacija u toku tri budžetske godine, te posebno interesantno smanjenje poreza na deo dobiti koji se reinvestira na jug zemlje. Olakšice se odnose i na građevinski materijal, porez na kupovinu i prenos zemljišta i zgrada, porez na električnu energiju i takse za registraciju novih preduzeća u turizmu

U Belgiji i Luksemburgu: beneficirane kamate; zatim, u Belgiji preduzeća koja investiraju u zonama razvoja dobijaju bonifikaciju na zajmove, kredite i obligacije.

U praksi Francuske, kada je u pitanju finansiranje smeštajnih objekata, poznate su olakšice kod poreza na zemljište i na reinvestiranu dobit, dok je u praksi svih zemalja

članica Evropske unije interesantna ubrzana amortizacija. U odnosu na dvostruku amortizaciju u toku tri budžetske godine u Italiji, u praksi Francuske je izuzetak amortizacije do 25% od troškova izgradnje.

U praksi Velike Britanije, od podsticajnih mera ekonomske politike, značajni su početni otpisi dozvoljeni do 40% iznosa vrednosti investicija, dok investicije u nerazvijenim regionima uživaju povlastice ubrzanog otpisa u punom iznosu. (K. Ristić, <https://www.kristijanristic.com/wp-content/uploads/2018/06/poslovne-i-preduzetnicke-finansije.pdf>, pristupljeno 19.04.2022.).

Sve pomenute podsticajne mere ili deo njih, donete od strane Vlade Srbije prema Ruskoj federaciji u formi adekvatnog Sporazuma, direktno bi podstakle ruske investicije u banjske centre Srbije.

Investitorima iz Rusije posebno je važno da postoji ekonomska stabilnost i otvorenost i zakonski propisi koji ne sputavaju.

Značajan uticaj na formulaciju mera ekonomske politike ima politička klima određene zemlje. Investitorima je, takođe, važno koliko je domaće tržište, kako na njega može da utiče ekonomska politika date države i koliko je privreda otvorena ili zatvorena za svet.

U svakoj privredi, od svojinskih prava zavisi ko snosi rizik, ko dobija a ko gubi u transakcijama. Na taj način, ona podstiču investiranje, stimulišu superviziju, promovišu vrednoću i stvaraju uslove za povoljno ugovaranje poslova.

LITERATURA

1. Alan, S.B., Mark, Z. (2010). How the Great Recession Was Brought to an End. Available at: <http://www.princeton.edu/~blinder/End-of-Great-Recession.pdf> (accessed on: 26.03.2021).
2. Anwar, A., Malik, M., Vaneeza Raees, V., Anwar, A. (2020). Role of Mass Media and Public Health Communications in the COVID-19 Pandemic. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7557800/> (accessed on: 27.03.2021).
3. Batool, M., Ghulam, H., Hayat, A.M., Naeem, Z.M., Ejaz, A., Imran, A.Z., Spulbar, C., Birau, R., Gorun, H.T. (2020). How COVID-19 has shaken the sharing

economy? An analysis using Google trends data, Economic Research-Ekonomska Istraživanja, DOI: 10.1080/1331677X.2020.1863830

4. Besser, R.E.. (2021). The Impact of Coronavirus on Households Across America. Available at: <https://www.rwjf.org/en/library/research/2020/09/the-impact-of-coronavirus-on-households-across-america.html> (accessed on: 24.03.2021).
5. EUROSTAT (2021). Demography, population stock & balance, The Statistical Office of the European Union, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography/demography-population-stock-balance/database> (accessed on: 31.07.2021).
6. Frances, M.L., Collins, J. and Rosset, P. (1998), World Hunger, Food First, The Institute for Food and Development Policy, page 21.
7. Grupa autora, Tehnologija spoljno-trgovinskih poslova, Jugoslaavijapublik, Beograd, 1992.
8. Heilig, G, (1996), How Many People Can Be Fed on Earth, The Future Population of the World: What Can We Assume Today?
9. Kovačević, Č. (1990). Referat u LHB – banci, Frankfurt n/m, 1990.
10. Milanović, B. Global inequality: A New Approach for the Age of Globalization. Harvard University Press. April 2016
11. Papageorgiou, A., Tsoulfidis, L. (2006). Kondratiev, Marx and the long cycle, available on: https://www.researchgate.net/publication/242784058_Kondratiev_Marx_and_the_long_cycle (accessed on: 24.03.2021).
12. Poleman, T. (2012). Quantifying the Nutrition Situation in Developing Countries, AgEcon Search, Food Research Institute Studies 18, no.1-9.
13. Ristić, Ž. (1994). Finansijski menadžment, NIGP "ABC GLAS", Beograd.
14. Savin, D. (1992). Privatizacija - poruke i iskustva industrijskih zemalja, Ekonomski Zbornik, Transformacija svojinskih odnosa - teorijski empirijski aspekti, Knjiga X, SANU, Beograd.
15. Sen, A. (1981). Poverty and Famines, Clarendon Press, Oksford, 1981, u: Frances Moore Lappe, Joseph Collins and Peter Rosset, (1998), World Hunger, The Institute for Food and Development Policy, page 40.
16. Transparency International, <https://www.slobodnaevropa.org/a/transparency-international-korupcija-zapadni-balkan/31002611.html> (20.07.2021)

17. Vinelli, A., Wellwr, E.C., Vijay, D. (2020). The Economic Impact of Coronavirus in the U.S. and Possible Economic Policy Responses, available at: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/news/2020/03/06/481394/economic-impact-coronavirus-united-states-possible-economic-policy-responses/> (accessed on: 23.03.2021).
18. Zhao, Y., Cheng, S., Yu, X., Xu, H. (2020). Chinese Public's Attention to the COVID-19 Epidemic on Social Media: Observational Descriptive Study *J Med Internet Res* 2020; 22(5):e18825 doi: 10.2196/18825.
19. Vujović, S., Vukosavljević, D. (2013), Problemi ekonomije u svetlu disproporcije razvoja tehnokonomske i socioekonomske svere, Internacionalna naučna konferencija "Znanjem od recesije ka prosperitetu", Univerzitet u Tuzli, Ekonomski fakultet (319-338).
20. Vujović, S., Macura, R., Gvero, M. (2011). Tranziciona neoliberalna tiranija u Srbiji, *Socijalna misao*, br. 4/2011, 11-24.
21. Vujović, S., <https://iskra.co/reagovanja/dr-slavoljub-m-vujovic-zemlje-zapadnog-balkana-kovid-19-stap-i-brkovi/> pristupljeno 17.04.2022.)
22. Godišnjak proizvodnje FAO, za 1966, 1974, 1984, 1995, 2000. i 2005
23. Deljagin, G.M. (2013): Izbor između istoka i zapada danas, Institut problema globalizacije, Moskva; <http://www.standard.rs/mihail-deljagin-izbor-izmedju-istoka-i-zapada-danas.html>, (pristupljeno: 03 jul 2021).
24. Drašković, B. B. (2021). Dva pristupa fenomenu ekonomskih kriza-kriza kapitalizma ili polazna greška finansijskog kapitala. Dostupno na: - <http://ebooks.ien.bg.ac.rs/1056/1/InstitucionalnePromene2012%20%281%29.pdf> (pristupljeno: 23.03.2021).
25. Dušanić, J. (2021). Ekonomija postmoderne i neoliberalizam. Dostupno na: <https://stanjestvari.com/2021/02/08/jovan-dusanic-ekonomija-postmoderne-i-neoliberalizam/> (pristupljeno: 23.03.2021).
26. Katić, N. (2021). Živimo u najopasnijem vremenu od Drugog svetskog rata, dostupno na: <https://stanjestvari.com/2021/07/31/nebojsa-katic-zivimo-u-najopasnijem-vremenu-od-drugog-svetskog-rata/> (pristupljeno: 01.08.2021).
27. Katolička Evropa protiv Pravoslavne unije?! <https://www.srbijadanas.com/vesti/evropa/cia-objavila-mapu-buducnosti-2020-godine-katolicka-evropa-protiv-pravoslavne-unije-2016-10-28> (pristupljeno: 29.07.2021).

28. Piketi, T. (2015). Kapital u 21. veku, Akademska knjiga, Novi Sad.
29. Poljak, N., (2012). Osnovi učenja ruske pravoslavne crkve o dostojanstvu, slobodi i ljudskim pravima, <https://svetosavlje.org/osnovi-ucenja-ruske-pravoslavne-crkve-o-dostojanstvu-slobodi-i-ljudskim-pravima/?pismo=lat> (pristupljeno: 29.07.2021)
30. Ristić, K., <https://www.kristijanristic.com/wp-content/uploads/2018/06/poslovne-i-preduzetnicke-finansije.pdf> (pristupljeno 19.04.2022.).
31. Sve države Zapadnog Balkana „zarobnjene“ korupcijom, opisuje Transparensi (Transparency), <https://www.slobodnaevropa.org/a/transparency-international-korupcija-zapadni-balkan/31002611.html> (pristupljeno: 22.07.2021).
32. Stiglic, J. (2019). Velika podela: Društvene nejednakosti i šta da radimo sa njima, Akademska knjiga, Novi Sad
33. Tirol, Ž. (2019). Ekonomija za opšte dobro, Akademska knjiga, Novi Sad
34. UN: Moguća glad “biblijskih razmjera” uzrokovana pandemijom, <https://www.slobodnaevropa.org/a/un-mogu%C4%87a-glad-biblijskih-razmjera-uzrokovana-pandemijom/30572613.html> (pristupljeno: 21.07.2021).
35. Ševkunov, T. (2020). Nesveti a sveti i druge priče, Udruženje čuvari Beograd, Beograd.